

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κείμενο 1ο: Ηθική αρετή, ἔξις, ἔθος και «μεσότητα»

Διὸ και καλῶς ὠνόμασται τὸ ἦθος. ἔστι μὲν γάρ, ὡς τύπῳ εἶπειν, ποιότης τοῦ ἀλόγου τὸ ἦθος, ὠνόμασται δ' ὅτι τὴν ποιότητα ταύτην και τὴν διαφορὰν ἔθει λαμβάνει τὸ ἄλογον ὑπὸ τοῦ λόγου πλαττόμενον, οὐ βουλομένου τὸ πάθος ἐξαίρειν παντάπασιν (οὔτε γὰρ δυνατόν οὔτ' ἄμεινον), ἀλλ' ὄρον τινὰ και τάξιν ἐπιτιθέντος αὐτῷ και τὰς ἠθικὰς ἀρετάς, οὐκ ἀπαθείας οὔσας ἀλλὰ συμμετρίας παθῶν και μεσότητος, ἐμποιοῦντος ἐμποιεῖ δὲ τῇ φρονήσει τὴν τοῦ παθητικοῦ δύναμιν εἰς ἔξιν ἀστείαν καθιστάς. τρία γὰρ διὰ ταῦτά φασι περὶ τὴν ψυχὴν ὑπάρχειν, δύναμιν πάθος ἔξιν. ἡ μὲν οὖν δύναμις ἀρχὴ και ὕλη τοῦ πάθος, οἷον ὀργιλότης αἰσχυντηλία θαρραλεότης τὸ δὲ πάθος κίνησις τις ἥδη τῆς δυνάμεως, οἷον ὀργὴ θάρσος αἰδώς [θράσος] ἡ δ' ἔξις ἰσχὺς και κατασκευὴ τῆς περὶ τὸ ἄλογον δυνάμεως ἐξ ἔθους ἐγγενόμενη, κακία μὲν, ἂν φαύλως ἀρετὴ δ', ἂν καλῶς ὑπὸ τοῦ λόγου παιδαγωγηθῇ τὸ πάθος.

Για τοῦτο σωστά και το ἦθος ονομάστηκε ἔτσι· το ἦθος, δηλαδή, για να το πούμε σχηματικά, εἶναι ποιότητα του ἀλόγου, και ονομάζεται ἔτσι γιατί το ἀλογο, πλαθόμενο από τον λόγο, αποκτά τὴν ποιότητα τούτη και τὴν διαφορὰ από τὴ συνήθεια (ἔθος), αφού ο λόγος δεν επιθυμεί να εξαλείψει εντελῶς το πάθος (οὔτε δυνατόν εἶναι, ἀλλωστε, οὔτε το καλύτερο), ἀλλὰ του επιβάλλει κάποιο ὄριο και τάξη και του εμφυτεύει τις ἠθικὲς ἀρετές, οἱ οποίες δεν εἶναι ἐλλειψη πάθος ἀλλὰ συμμετρία παθῶν και μεσότητα· ο λόγος, μάλιστα, εμφυτεύει τις ἠθικὲς ἀρετές διὰ τῆς φρονήσεως, κάνοντας τὴ δύναμη του παθητικοῦ ευπρεπὴ ἔξη. Λέγεται, ἐξ ἄλλου, πως ἡ ψυχὴ κατέχει τα ἐξῆς τρία· δύναμη, πάθος, ἔξη. Ἡ δύναμη εἶναι ἀφετηρία ἢ ὑλικό του πάθος, ὅπως, για παράδειγμα ἡ ὀργιλότητα, ἡ ντροπαλότητα, ἡ τολμηρότητα. Το πάθος εἶναι ἓνα εἶδος κίνησης τῆς δυνάμεως, ὅπως ἡ ὀργή, το θάρρος, ἡ ντροπή [ἡ τόλμη]. Ἡ ἔξη, τέλος, εἶναι ἰσχὺς και κατάσταση τῆς δυνάμεως του ἀλόγου, που προέρχεται από τὴ συνήθεια και γίνεται, ἀφενός, κακία, αν το πάθος παιδαγωγήθηκε ἀσχημα από το λόγο, και, ἀφετέρου, ἀρετὴ, αν (το πάθος) παιδαγωγήθηκε σωστά.

Πλούταρχος, *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, 443 c-d. (Μετάφραση: Φιλολογικὴ οἰάδα, εκδ. Κάκτος)

Κείμενο 2ο: Ηθική αρετή - διδασκαλία - ηδονή

τί οὖν; οὐκ ἂν εἴποις καὶ αὐτός «εἰ μὴ γίνονται μαθήσει βελτίονες ἄνθρωποι, παραπόλλυται ὁ μισθὸς τῶν παιδαγωγῶν»; πρῶτοι γὰρ οὗτοι παραλαμβάνοντες ἐκ γάλακτος, ὥσπερ αἰ τίτθαι ταῖς χερσὶ τὸ σῶμα πλάττουσιν, οὕτω τὸ ἦθος ῥυθμίζουσι τοῖς ἔθεσιν εἰς ἴχνος τι πρῶτον ἀρετῆς καθιστάντες. καὶ ὁ Λάκων ἐρωτηθεὶς τί παρέχει παιδαγωγῶν, «τὰ καλὰ» ἔφη «τοῖς παισὶν ἡδέα ποιῶ».

Τι λοιπόν; Δεν θα έλεγες και συ ότι «αν οι άνθρωποι δεν γίνονται καλύτεροι με τη μάθηση, η αμοιβή που δίνεται στους παιδαγωγούς πάει χαμένη»; Αυτοί, δηλαδή, είναι οι πρώτοι που παραλαμβάνουν το παιδί μόλις απογαλακτιστεί και, όπως ακριβώς οι τροφοί πλάθουν το σώμα του με τα χέρια τους, έτσι οι παιδαγωγοί διαπλάθουν με τις συνήθειες που του μαθαίνουν το χαρακτήρα του παιδιού, βάζοντάς το να κάνει το πρώτο βήμα του στα χνάρια της αρετής. Έτσι ο Λάκωνας, όταν ρωτήθηκε τι πετύχαινε παιδαγωγώντας, απάντησε: «Κάνω τα σωστά πράγματα ευχάριστα για τα παιδιά».

Πλούταρχος, *Εἰ διδακτὸν ἡ ἀρετή*, 439 f. (Μετάφραση: Φιλολογική ομάδα, εκδ. Κάκτος)

Κείμενο 3ο: Έλλειψη - υπερβολή - μεσότητα

τὴν δ' ὀρμὴν τῷ πάθει ποιεῖ τὸ ἦθος,
λόγον δεομένην ὀρίζοντος, ὅπως
μετρία παρῆ καὶ μήθ' ὑπερβάλλη μήτ'
ἐγκαταλείπη τὸν καιρόν. τὸ γὰρ δὴ
παθητικὸν καὶ ἄλογον κινήσει
χρήται ταῖς μὲν ἄγαν σφοδραῖς καὶ
ὀξεῖαις ταῖς δὲ μαλακωτέραις ἢ
προσῆκει καὶ ἀργότεραις. ὅθεν
ἕκαστον ὧν πρῶττον ἀεὶ μοναχῶς
μὲν κατορθοῦται πλεοναχῶς δ'
ἀμαρτάνεται τὸ γὰρ βαλεῖν τὸν
σκοπὸν ἔν ἐστι καὶ ἀπλοῦν,
ἀστοχοῦσι δ' ἄλλοτ' ἄλλως,
ὑπερβάλλοντες τὸ μέτριον ἢ
προαπολείποντες. τοῦτ' οὖν τοῦ
πρακτικοῦ λόγου κατὰ φύσιν ἔργον
ἐστὶ, τὸ ἐξαιρεῖν τὰς ἀμετρίας τῶν
παθῶν καὶ πλημιμελείας. ὅπου μὲν
γὰρ ὑπ' ἀρρωστίας καὶ μαλακίας ἢ
δέους καὶ ὄκνου προενδίδωσιν ἢ
ὀρμὴ καὶ προαπολείπει τὸ καλὸν,
ἐνταῦθα πάρεστιν ἐξεγείρων καὶ
ἀναρριπίζων, ὅπου δὲ πάλιν
ἐκφέρεται ὄνεισα πολλὴ καὶ
ἄτακτος, ἐκεῖ τὸ σφοδρὸν ἀφαιρεῖ
καὶ ἴστησιν. οὕτως δ' ὀρίζων τὴν
παθητικὴν κίνησιν ἐμποιεῖ τὰς
ἠθικὰς ἀρετὰς περὶ τὸ ἄλογον,
ἐλλείψεως καὶ υπερβολῆς μεσότητος
οὔσας.

Το ἦθος, τώρα, δημιουργεῖ τὴν ὀρμὴν τοῦ πάθους, χρειάζεται, ὁμως, τὸν λόγο γιὰ νὰ τὴν κρατῆσει στα ὅρια τοῦ μέτρου καὶ νὰ τὴν ἐμποδίσει νὰ υπερβεῖ ἢ νὰ υπολειφθεῖ τῆς κατάλληλης στιγμῆς. Πραγματικά, τὸ παθητικὸ καὶ ἄλογο κινεῖται ἄλλοτε μὲ μεγάλη σφοδρότητα καὶ ταχύτητα καὶ ἄλλοτε πιο μαλακά καὶ ἀργά ἀπ' ὅτι ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις. Γιὰ τοῦτο καθετί που κάνουμε κάθε φορὰ μπορεῖ νὰ πετύχει κατὰ ἓνα μόνον τρόπο, ἀλλὰ μπορεῖ ν' ἀποτύχει κατὰ πολλοὺς γιὰ νὰ πετύχουμε, ἄλλωστε, τὸν στόχο δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον ἓνας καὶ ἀπλὸς τρόπος, ἐνῶ εἶναι δυνατὸ ν' ἀστοχήσουμε μὲ πολλοὺς τρόπους, ἀνάλογα μὲ τὸ ἀν υπερβαίνουμε τὸ μέτριο ἢ υστερούμε ὡς πρὸς αὐτό. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι τὸ κατὰ φύσιν ἔργο τοῦ πρακτικοῦ λόγου, νὰ καταλύει καὶ τὶς υπερβολές καὶ τὶς ἐλλείψεις τῶν παθῶν. Στὶς περιπτώσεις, δηλαδή, ὅπου ἀπὸ ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία ἢ ἀπὸ φόβο καὶ δισταγμὸς ἡ ὀρμὴ ἐνδίδει πολὺ γρήγορα καὶ ἀπαρνιέται πρόωρα τὸ καλὸ, ἐκεῖ ἐμφανίζεται ὁ πρακτικὸς λόγος γιὰ νὰ υποκινήσει καὶ νὰ συδαιυλίσει τὴν ὀρμὴν ὅπου, πάλιν, ἡ ὀρμὴ προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια, ρέοντας υπερβολικὴ καὶ ἀτακτὴ, ἐκεῖ ὁ πρακτικὸς λόγος ἀφαιρεῖ τὴ βιαιότητά της καὶ τὴν ἐλέγχει. Ἔτσι, περιορίζοντας τὴν κίνηση τῶν παθῶν, ἡ λογικὴ ἐμφυτεύει στὸ ἄλογο τὶς ἠθικὰς ἀρετὰς, οἱ οποίες εἶναι τὸ μεσαῖο σημεῖο ἀνάμεσα ἐλλείψεως καὶ υπερβολῆς.

Πλούταρχος, *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, 444 b. (Μετάφρασις: Φιλολογικὴ οἰκία, ἐκδ. Κάκτος)

Κείμενο 4ο: Μεσότης και μέτρον

Ἄλλ' οὐ μὴν τό γε τῆς ἀμούσου τε καὶ
ἀσχήμονος φύσεως ἄλλοσέ ποι ἂν
φαῖμεν ἔλκειν ἢ εἰς ἀμετρίαν.

Τί μὴν;

Ἀλήθειαν δ' ἀμετρία ἡγή συγγενῆ
εἶναι ἢ ἔμμετρία;

Ἐμμετρία.

Ἐμμετρον ἄρα καὶ εὔχαριν ζητῶμεν
πρὸς τοῖς ἄλλοις διάνοιαν φύσει, ἣν
ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος ιδέαν ἐκάστου τὸ
αὐτοφνὲς εὐάγωγον παρῆξει.

Πῶς δ' οὔ;

Τί οὔν; μὴ πη δοκοῦμέν σοι οὐκ
ἀναγκαῖα ἕκαστα διεληλυθέναι καὶ
ἐπόμενα ἀλλήλοις τῇ μελλούσῃ τοῦ
ὄντος ἱκανῶς τε καὶ τελέως ψυχῇ
μεταλήψεσθαι;

Ἀναγκαιότατα μὲν οὔν, ἔφη.

Αλλά και μια φύση άμουση και
αφιλόκαλη πού αλλού θα πούμε πως
τραβά φυσικά παρά στην ασυμμετρία.

Πού αλλού βέβαια;

Νομίζεις όμως πως η αλήθεια έχει
περισσότερη σχέση με τη συμμετρία ή την
ασυμμετρία;

Με τη συμμετρία.

Πρέπει λοιπόν εκτός από τ' άλλα να
ζητούμε μια διάνοια προικισμένη από τη
φύση έτσι που ν' αγαπά τη συμμετρία και
τη χάρη και που η έμφυτη προδιάθεσή της
θα την οδηγά εύκολα προς το καθαυτό
ον.

Πώς όχι;

Αλλά στάσου μήπως σου περνά κάπως η
ιδέα, πως όλες αυτές οι ιδιότητες που
απαριθμήσαμε, δεν είναι και συνέπεια η
μία της άλλης και απαραίτητες για την
ψυχή που πρόκειται να μεταλάβει, όσο
παίρνει αρκετά από το ον;

Και πολύ μάλιστα απαραίτητες.

Πλάτων, Πολιτεία, 486 d-487a. (Μετάφραση: Ι. Ν. Γρυπάρης)

Κείμενο 5ο: Η υπακοή στους νόμους

πρὸς δὲ τὴν πατρίδα ἄρα καὶ τοὺς νόμους ἐξέσται σοι, ὥστε, ἐάν σε ἐπιχειρῶμεν ἡμεῖς ἀπολλύναι δίκαιον ἠγούμενοι εἶναι, καὶ σὺ δὲ ἡμᾶς τοὺς νόμους καὶ τὴν Πατρίδα καθ' ὅσον δύνασαι ἐπιχειρήσεις ἀνταπολλύναι, καὶ φήσεις ταῦτα ποιῶν δίκαια πράττειν, ὁ τῇ ἀληθείᾳ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελόμενος; ἢ οὕτως εἶ σοφὸς ὥστε λέληθέν σε ὅτι μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν πατὴρ καὶ σεμιότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπέικειν καὶ θωπεύειν πατρίδα χαλεπαίνουσαν ἢ πατέρα, καὶ ἢ πείθειν ἢ ποιεῖν ἃ ἂν κελεύῃ, καὶ πᾶσχειν ἐάν τι προστάτη παθεῖν ἡσυχίαν ἄγοντα, ἐάντε τύπτεσθαι ἐάντε δεῖσθαι, ἐάντε εἰς πόλεμον ἄγη τρωθησόμενον ἢ ἀποθανούμενον, ποιητέον ταῦτα, καὶ τὸ δίκαιον οὕτως ἔχει, καὶ οὐχὶ ὑπεικτέον οὐδὲ ἀναχωρητέον οὐδὲ λειπτέον τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ ποιητέον ἃ ἂν κελεύῃ ἢ πόλις καὶ ἢ πατρίς, ἢ πείθειν αὐτήν ἢ τὸ δίκαιον πέφυκε βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἤττον τὴν πατρίδα; τί φήσομεν πρὸς ταῦτα, ὦ Κρίτων; ἀληθῆ λέγειν τοὺς νόμους ἢ οὐ;

Ἀπέναντι ὁμῶς στὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους φαντάζεσαι πὼς ἔχεις τέτοια δικαιώματα ὥστε, ἀν εμεῖς θέλουμε νὰ σε θανατώσουμε -γιατί νομίζουμε πὼς εἶναι δίκαιο- νὰ προσπαθήσεις καὶ σὺ ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος νὰ καταστρέψεις ἐμᾶς τοὺς Νόμους καὶ τὴν Πατρίδα, ὅσο φυσικά σου περνᾶει ἀπὸ τὸ χέρι; Καὶ κάνοντας αὐτὰ θὰ ἰσχυριστεῖς πὼς κάνεις δίκαιες πράξεις, σὺ ποὺ ἀληθινὰ φροντίζεις γιὰ τὴν ἀρετῆ; Ἀλήθεια, τόση εἶναι ἡ σοφία σου, ὥστε δὲν ἔχεις καταλάβει ὅτι καὶ ἀπὸ τῆ μητέρα καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους προγόνους τὸ πιο πολὺτιμο, τὸ πιο σεβαστό, τὸ πιο ἱερό, τὸ ανώτερο ἀγαθὸ εἶναι ἡ Πατρίδα, σύμφωνα με τὴν κρίση τῶν θεῶν καὶ τῶν γνωστικῶν ἀνθρώπων; Δὲν ἔχεις ἀκόμη καταλάβει πὼς ἔχουμε χρέος νὰ σεβόμαστε καὶ νὰ υποτασσόμαστε καὶ νὰ καλοπιάνουμε, ὅταν οργίζεται, περισσότερο τὴν Πατρίδα παρὰ τὸν πατέρα, καὶ ἀν τυχόν δε βρισκόμε σωστὲς τὶς ἐντολές τῆς ἢ νὰ προσπαθοῦμε νὰ τὴν πείθουμε ἢ νὰ ἐκτελοῦμε ὅσα προστάζει; Ξεχνᾶς ἀκόμη πὼς πρέπει νὰ υποφέρουμε χωρὶς διαμαρτυρίες ἀν μᾶς υποχρεῶνε νὰ πάθουμε κάτι, εἴτε προστάζει νὰ μᾶς δέρνουν εἴτε νὰ μᾶς ρίχνουν δεμένους στὴ φυλακὴ εἴτε νὰ μᾶς στέλνουν στὸν πόλεμο γιὰ νὰ πληγωθοῦμε ἢ καὶ νὰ σκοτωθοῦμε; Δὲν ἔχεις λοιπὸν καταλάβει ὅτι οφείλουμε ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ κάνουμε, καὶ τὸ δίκαιο ἔτσι εἶναι, καὶ ὄχι νὰ ἀποφεύγουμε τὴ στράτευση οὔτε νὰ οπισθοχωροῦμε ἀπὸ δειλία τὴν ὥρα τῆς μάχης οὔτε νὰ λιποτακτοῦμε, ἀλλὰ καὶ στὸν πόλεμο καὶ

στο δικαστήριο και παντού έχουμε χρέος να εκτελούμε όσα προστάζει η Πολιτεία και η Πατρίδα, ή, αν έχουμε άλλη γνώμη, να την πείθουμε ποιο είναι πραγματικά το δίκαιο; Και ότι δεν είναι σύμφωνο με το θείο νόμο να φέρονται ο άνθρωπος με βία ούτε στη μητέρα ούτε στον πατέρα κι απ' αυτούς πολύ λιγότερο ακόμη στην Πατρίδα, δεν το έχεις καταλάβει; Τι θα απαντήσουμε σε όλα αυτά, Κρίτων; Ότι οι Νόμοι λένε την αλήθεια ή όχι;

Πλάτων, *Κρίτων*, 51 a-c. (Μετάφραση: από το σχολικό βιβλίο της Γ΄ Γυμνασίου, Ο.Ε.Δ.Β., 1996)

Κείμενο 6ο: Περιβάλλον και ἦθος

Τὴν Ἀσίην πλεῖστον διαφέρειν φημι τῆς Εὐρώπης ἐς τὰς φύσεις τῶν ξυμπάντων, τῶν τε ἐκ τῆς γῆς φυομένων καὶ τῶν ἀνθρώπων πολὺ γὰρ καλλίονα καὶ μεῖζονα πάντα γίνεταί ἐν τῇ Ἀσίῃ ἢ τε χώρα τῆς χώρας ἡμερωτέρη, καὶ τὰ ἦθεα τῶν ἀνθρώπων ἡπιώτερα καὶ εὐοργητότερα. Τὸ δὲ αἴτιον τουτέων ἢ κρησις τῶν ὠρέων, ὅτι τοῦ ἡλίου ἐν μέσῳ τῶν ἀνατολέων κέεται πρὸς τὴν ἡῶ, τοῦ τε ψυχροῦ πορρωτέρω τὴν δὲ αὔξησιν καὶ ἡμερότητα παρέχει πλεῖστον ἀπάντων, ὁκόταν μηδὲν ἢ ἐπικρατέον βιαίως, ἀλλὰ παντὸς ἰσομοιρὴ δυναστεύη. Ἔχει δὲ κατὰ τὴν Ἀσίην οὐ πανταχῆ ὁμοίως, ἀλλ' ὄση μὲν τῆς χώρας ἐν μέσῳ κέεται τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ, αὕτη μὲν εὐκαρποτάτη ἐστὶ καὶ εὐδενδροτάτη καὶ εὐδιδεστάτη, καὶ ὕδασι καλλίστοισι κέχρηται τοῖσί τε οὐρανίοισι καὶ τοῖσιν ἐκ τῆς γῆς. Οὕτε γὰρ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ἐκκέκασται λίην, οὕτε ὑπὸ ἀνχιῶν καὶ ἀνυδροῖς ἀναξηραίνεται, οὕτε ὑπὸ ψύχους βεβιασμένη ἐπεὶ δὲ καὶ διάβροχός ἐστιν ὑπὸ τε ὄμβρων πολλῶν καὶ χιόνος, τὰ τε ὠραῖα αὐτόθι πολλὰ ἐοικὸς γίνεσθαι, ὁκόσα τε ἀπὸ σπερμάτων, καὶ ὁκόσα αὐτὴ ἢ γῆ ἀναδιδοῖ φυτὰ ὧν τοῖσι καρποῖσι χρέονται ἄνθρωποι, ἡμεροῦντες ἐξ ἀγρίων, καὶ ἐς

Ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ Ἀσία διαφέρει κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ὡς πρὸς τὴ φύση ὅλων τῶν πραγμάτων, δηλαδή καὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων. Στὴν Ἀσία ὅλα γίνονται πολὺ ὁμορφότερα καὶ μεγαλύτερα· ἡ μια περιοχὴ εἶναι πιο ἥρεμη ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ χαρακτήρας τῶν κατοίκων εἶναι ἡπιότερος καὶ πιο ἥρεμος. Αἰτία γιὰ τούτο εἶναι τὸ εὐκράτο κλίμα, ἐπειδὴ ἡ περιοχὴ βρίσκεται ἀνατολικά, ἀνάμεσα στὶς δυο ἀνατολές τοῦ ἡλίου, καὶ ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὸ ψῦχος. Ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ ἡμερότητα εὐνοοῦνται περισσότερο, ὅταν κανένα στοιχεῖο δὲν υπερισχύει πάνω στο ἄλλο βίαια, ἀλλὰ επικρατεῖ ἰσορροπία μεταξὺ τους. Ἡ Ἀσία, ὡστόσο, δὲν εἶναι παντοῦ ὁμοίομορφη. Οἱ περιοχές που βρίσκονται σε ἴση ἀπόσταση ἀνάμεσα στο κρῦο καὶ τὴ ζέστη, εἶναι πολὺ εὐφορες, σκεπάζονται ἀπὸ πυκνά δάση καὶ ἔχουν πολὺ ἡπιο κλίμα· τὰ νερά τους εἶναι υπέροχα, εἴτε προέρχονται ἀπὸ τὴ βροχὴ εἴτε ἀπὸ πηγές. Οὔτε ξεροψήνονται ἀπὸ τὴ ζέστη, οὔτε στεγνώνουν ἀπὸ ξηρασίες καὶ ἔλλειψη νεροῦ, οὔτε μαστίζονται ἀπὸ τὸ κρῦο. Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος διαποτίζεται ἀπὸ ἀφθονες βροχές καὶ χιόνια, εἶναι φυσικὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς νὰ εἶναι ἀφθονα, τόσο αὐτὰ που προέρχονται ἀπὸ σπορά ὅσο καὶ ἐκεῖνα που μόνη τῆς δίνει ἡ γῆ, τῶν ὁποίων τους καρπούς χρησιμοποιοῦν οἱ ἄνθρωποι, μετατρέποντάς τους ἀπὸ ἀγρίους σε καλλιεργήσιμους καὶ μεταφυτεύοντάς τους σε κατάλληλο ἔδαφος. Τὰ ζῶα που τρέφονται σ' αὐτές τὶς περιοχές, εἶναι

*ἐπιτήδειον μεταφυτέοντες τά τε
ἐντρεφόμενα κτήνεα εὐθηνέειν εἰκός,
καὶ μάλιστα τίκτειν τε πυκνότατα
καὶ ἐκτρέφειν κάλλιστα τοὺς τε
ἄνθρώπους εὐτραφέας εἶναι, καὶ τὰ
εἶδεα καλλίστους, καὶ μεγέθεα
μεγίστους, καὶ ἥκιστα διαφόρους ἔς
τὰ εἶδεα αὐτέων καὶ τὰ μεγέθεα
εἰκός τε τὴν χώραν ταύτην τοῦ ἥρος
ἐγγύτατα εἶναι κατὰ τὴν φύσιν καὶ
τὴν μετριότητα τῶν ὠρέων.*

φυσικά σε εξαιρετική κατάσταση, γεννούν πολύ συχνά και τρέφουν τα μικρά τους με τον καλύτερο τρόπο. Οι άνθρωποι είναι καλοθρεμμένοι, με πολύ όμορφη εμφάνιση και πολύ ψηλό ανάστημα με ελάχιστες διαφορές στην όψη και το ύψος. Η περιοχή αυτή, θα μπορούσε κανείς να πει, μοιάζει ως προς το χαρακτήρα και την ηπιότητα των εποχών με την άνοιξη.

Ἴπποκράτης, *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων*, 12. (Μετάφραση: Β. Μανδηλαράς)

Κείμενο 7ο: Η αρετή και η «μεσότητα» στην Πολιτεία

Εἰ γὰρ καλῶς ἐν τοῖς ἠθικοῖς εἴρηται τὸ τὸν εὐδαιμόνα βίον εἶναι τὸν κατ' ἀρετὴν ἀνεμπόδιον, μεσότητα δὲ τὴν ἀρετὴν, τὸν μέσον ἀναγκαῖον βίον εἶναι βέλτιστον, τῆς ἐκάστοις ἐνδεχομένης τυχεῖν μεσότητος. Τοὺς δὲ αὐτοὺς τούτους ὄρους ἀναγκαῖον εἶναι καὶ πόλεως ἀρετῆς καὶ κακίας καὶ πολιτείας, ἢ γὰρ πολιτεία βίος τίς ἐστι πόλεως. Ἐν ἀπάσαις δὴ ταῖς πόλεσιν ἐστὶ τρία μέρη τῆς πόλεως, οἱ μὲν εὐποροὶ σφόδρα, οἱ δὲ ἄποροι σφόδρα, οἱ δὲ τρίτοι οἱ μέσοι τούτων. Ἐπεὶ τοίνυν ὁμολογεῖται τὸ μέτριον ἄριστον καὶ τὸ μέσον, φανερόν ὅτι καὶ τῶν εὐτυχημάτων ἢ κτήσις ἢ μέση βελτίστη πάντων.

Εάν δηλαδή ορθώς εν τοις Ηθικοῖς ελέχθη ὅτι εὐδαιμόνων βίος εἶναι ὁ ἀνεμπόδιος ἐν τῇ ἀρετῇ, ἡ ἀρετὴ δὲ εἶναι μεσότης, κατ' ἀνάγκην ὁ τῆς μέσης στάθμης βίος εἶναι ὁ βέλτιστος, ὁ μέσος δρόμος τὸν ὁποῖον δύναται νὰ ἀκολουθήσει ὁ πάσης τάξεως ἄνθρωπος. Αὐτὰ δὲ κατ' ἀνάγκην εἶναι τὰ κριτήρια, ἅτινα ἰσχύουν καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας τοῦ πολιτεύματος, διότι καὶ τὸ πολίτευμα βίος τις τῆς πόλεως εἶναι. Οὕτω εἰς πάσας τὰς πόλεις τρία μέρη ἐκάστης ὑπάρχουν, οἱ μὲν ἐν μεγάλῳ βαθμῷ πλούσιοι, οἱ δὲ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ ἄποροι, οἱ τρίτοι δὲ οἱ μέσοι τούτων. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ κοινὴν παραδοχὴν τὸ μέτριον καὶ τὸ μέσον εἶναι τὸ ἄριστον, φανερόν ὅτι καὶ ἐξ ὅλων τῶν ἀγαθῶν τῶν χορηγουμένων ὑπὸ τῆς τύχης ἡ μέση κτήσις εἶναι ἡ βελτίστη.

Ἀριστοτέλης, Πολιτικά, 1295 a37 - b 6. (Μετάφραση: Π. Λεκατσάς)

Κείμενο 8ο: «Μεσότητα» και Πολιτεία

Δῆλον ἄρα ὅτι καὶ ἡ κοινωνία ἢ πολιτικὴ ἀρίστη ἢ διὰ τῶν μέσων, καὶ τὰς τοιαύτας ἐνδέχεται εὖ πολιτεύεσθαι πόλεις ἐν αἷς δὴ πολὺ τὸ μέσον καὶ κρεῖττον μάλιστα μὲν ἀμφοῖν, εἰ δὲ μὴ, θατέρου μέρους, προστιθέμενον γὰρ ποιεῖ ῥοπήν καὶ κωλύει γίγνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑπερβολάς. Διόπερ εὐτυχία μεγίστη τοὺς πολιτευομένους οὐσίαν ἔχειν μέσῃν καὶ ἰκανῆν, ὡς ὅπου οἱ μὲν πολλὰ σφόδρα κέκτηνται οἱ δὲ μηθέν, ἢ δῆμος ἔσχατος γίγνεται ἢ ὀλιγαρχία ἄκρατος ἢ τυραννὶς δι' ἀμφοτέρων τὰς ὑπερβολάς καὶ γὰρ ἐκ δημοκρατίας τῆς νεανικωτάτης καὶ ἐξ ὀλιγαρχίας γίνεται τυραννὶς, ἐκ δὲ τῶν μέσων καὶ τῶν σύνεγγυς πολὺ ἦττον. Τὴν δ' αἰτίαν ὕστερον ἐν τοῖς περὶ τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτειῶν ἐροῦμεν. Ὅτι δ' ἡ μέση βελτίστη, φανερόν μόνη γὰρ ἀστασίαστος, ὅπου γὰρ πολὺ τὸ διὰ μέσον, ἤκιστα στάσεις καὶ διαστάσεις γίνονται τῶν πολιτειῶν. Καὶ αἱ μεγάλαι πόλεις ἀστασιαστώτεραι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι πολὺ τὸ μέσον ἐν δὲ ταῖς μικραῖς ῥάδιόν τε διαλαβεῖν εἰς δύο πάντας ὥστε μηθὲν καταλιπεῖν μέσον, καὶ πάντες σχεδὸν ἄποροι ἢ εὐποροὶ εἰσιν.

Φανερόν λοιπόν ὅτι ἀρίστη εἶναι καὶ ἡ πολιτικὴ κοινωνία ἢ συγκροτουμένη ἐκ τῶν πολιτῶν τῆς μέσης τάξεως, καὶ ὅτι ἐπιδεικτικαὶ καλοῦ πολιτικοῦ βίου εἶναι αἱ τοιαύται πόλεις, ἐν αἷς ἡ μέση τάξις εἶναι πολυπληθεστέρα καὶ ισχυροτέρα κυρίως μὲν τῶν δύο ἄλλων, εἰ δὲ μὴ, τῆς μίας τῶν τάξεων τούτων, διότι προστιθέμενη εἰς τὴν ασθενεστέραν συντελεῖ εἰς τὴν ἰσορροπίαν καὶ κωλύει τὰς ἀντιθέτους ἀκρότητας. Διό καὶ μέγιστον διὰ τὰς πόλεις εὐτύχημα εἶναι τοῦ να ἔχουν οἱ μετέχοντες τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας περιοσίαν μέσῃν καὶ ἐπαρκή, καθότι ὅπου οἱ μὲν υπερβολικὰ μεγάλην ἔχουν περιοσίαν, οἱ δὲ ουδεμίαν, ἐκεῖ ἢ ἀκροτάτη δημοκρατία ἐπικρατεῖ ἢ ἀκρατος ὀλιγαρχία ἢ τυραννὶς ἐξ ἀμφοτέρων τούτων τῶν υπερβολῶν ἀνακύπτει. Διότι καὶ ἐκ τῆς νεωτάτης δημοκρατίας καὶ ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας ἀναφύεται ἡ τυραννὶς, ἐκ τῶν μέσων ὁμῶς καὶ τῶν προσκειμένων εἰς αὐτὴν σπανιώτατα, δι' ὃν λόγον βραδύτερον, ὅταν ομιλήσωμεν περὶ τῶν μεταβολῶν τῶν πολιτευμάτων, θα εἰπώμεν. Ὅτι δὲ καὶ τὸ μέσον πολίτευμα εἶναι τὸ βέλτιστον, φανερόν ἐκ τούτων διότι μόνον τούτο δὲν υπόκειται εἰς τοὺς κινδύνους τῶν στάσεων, λόγῳ τοῦ ὅτι ὅπου πολυπληθέστερα ἡ μέση ὑπάρχει τάξις, ἤκιστα ἐκεῖ στάσεις καὶ εἰς ἀντιμαχόμενα μέρη διαιρέσεις τοῦ πολιτεύματος προκαλοῦνται. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον σπανίζουσιν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις αἱ στάσεις ἢ μέση τάξις εἶναι εἰς αὐτάς πολυπληθεστέρα, ἐνῶ εἰς τὰς μικράς πόλεις ἐυκολώτερον ἐπέρχεται ἢ διαφοροποιήσις πάντων εἰς δύο τάξεις, ὥστε να μὴ καταλείπεται μέσον, καὶ

πάντες σχεδόν ή άποροι ή εύποροι είναι.

Άριστοτέλης, *Πολιτικά*, 1295 b38 - 1296 a 13. (Μετάφραση: Π. Λεκατσάς)

Κείμενο 9ο: Η «ορθή» παιδεία και η ηδονή

ΑΘ. *Ἀναμνησθῆναι τοίνυν ἔγωγε
πάλιν ἐπιθυμῶ τί ποτε λέγομεν
ἡμῖν εἶναι τὴν ὀρθὴν παιδείαν.
τούτου γάρ, ὡς γε ἐγὼ τοπάζω
τὰ νῦν, ἔστιν ἐν τῷ ἐπιτηδεύ-
ματι τούτῳ καλῶς κατορθου-
μένῳ σωτηρία.*

ΚΛ. *Μέγα λέγεις.*

ΑΘ. *Λέγω τοίνυν τῶν παιδῶν
παιδικὴν εἶναι πρώτην αἴσθη-
σιν ἡδονὴν καὶ λύπην, καὶ ἐν
οἷς ἀρετὴ ψυχῇ καὶ κακία
παραγίνεται πρῶτον, ταῦτ'
εἶναι, φρόνησιν δὲ καὶ ἀληθεῖς
δόξας βεβαίους εὐτυχῆς ὅτω καὶ
πρὸς τὸ γῆρας παρεγένετο
τέλεος δ' οὖν ἔστ' ἄνθρωπος
ταῦτα καὶ τὰ ἐν τούτοις πάντα
κεκτημένος ἀγαθὰ. παιδείαν δὲ
λέγω τὴν παραγινομένην
πρῶτον παισὶν ἀρετὴν ἡδονὴν
δὲ καὶ φιλία καὶ λύπη καὶ μῖσος
ἂν ὀρθῶς ἐν ψυχαῖς
ἐγγίγνωνται μήπω δυναμένων
λόγῳ λαμβάνειν, λαβόντων δὲ
τὸν λόγον, συμφωνήσωσι τῷ
λόγῳ ὀρθῶς εἰθίσθαι ὑπὸ τῶν
προσηκόντων ἔθῶν, αὕτη 'σθ' ἢ
συμφωνία σύμπασα μὲν ἀρετὴ,
τὸ δὲ περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ λύπας
τεθραμμένον αὐτῆς ὀρθῶς ὥστε
μισεῖν μὲν ἃ χρὴ μισεῖν εὐθὺς ἐξ
ἀρχῆς μέχρι τέλους. στέργειν δὲ*

ΑΘ. Κατ' ἀρχὴν θα ἠθελα να σας
ξαναθυμίσω τι ακριβῶς λέμε πως
εἶναι σωστή παιδεία. Διότι, ὅπως
τουλάχιστον το αντιλαμβάνομαι
τώρα ἐγώ, αὐτοῦ του πράγματος ἡ
διαφύλαξις ἐπιτυγχάνεται με τὴ
σωστή ἐκτέλεση του θεσμοῦ αὐτοῦ.

ΚΛ. Σπουδαῖο θέμα πραγματεύεσαι.

ΑΘ. Λέγω λοιπόν, ὅτι τα πρῶτα
αισθήματα των παιδιῶν εἶναι ἡ
ἡδονή καὶ ἡ λύπη τῆς παιδικῆς
ἡλικίας, καὶ ὅτι μ' αὐτὰ
πρωτοεμφανίζεται στὴν ψυχὴ τους ἡ
ἀρετὴ καὶ ἡ κακία, ἐν ὅσον ἀφορᾶ
τὴ φρόνηση καὶ τὴς ἀληθινὰ σωστές
γνώμες, εὐτυχῆς εἶναι ἐκεῖνος που θα
τὴς ἀποκτήσει, ἔστω καὶ στα
γηρατεῖά του. Καὶ εἶναι τέλειος ὁ
ἄνθρωπος ἐκεῖνος, που διαθέτει
αὐτὰ τα προσόντα καὶ ὅλα ὅσα
αὐτὰ περικλείουν. Ἀν δηλαδὴ ἡ
ἡδονὴ καὶ ἡ φιλία καὶ ἡ λύπη καὶ το
μῖσος ἀναπτύσσονται με τὸν τρόπο
που πρέπει στὴς ψυχῆς τους, προτοῦ
ξυπνήσει μέσα τους ἡ λογικὴ, καὶ ἀν,
ὅταν ξυπνήσει ἡ λογικὴ, τα
αισθήματα συμφωνοῦν μαζί τῆς στο
ὅτι σωστά διεμορφώθησαν ἀπὸ τὴς
ἀντίστοιχες συνήθειες, αὐτὴ ἡ
συμφωνία στο σύνολό τῆς ἀποτελεῖ
τὴν ἀρετὴ ὅσον ἀφορᾶ δε το τμήμα
ἐκεῖνο τῆς ἀρετῆς που συνίσταται
στο να διαπαιδαγωγούμε σωστά (τα
παιδιά), σε ὅ,τι ἀφορᾶ τὴς ἡδονές καὶ
τὴς λύπες, ὥστε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι
τέλους τῆς ζωῆς τους να μισοῦν
ἐκεῖνα που πρέπει να μισοῦν, καὶ ν'

ἂ χροῖ στέργειν, τοῦτ' αὐτὸ
ἀποτεμῶν τῷ λόγῳ καὶ
παιδείαν προσαγορεύων, κατὰ
γε τὴν ἐμὴν ὀρθῶς ἂν
προσαγορεύοις.

ΚΛ. Καὶ γάρ, ὦ ξένε, ἡμῖν καὶ τὰ
πρότερον ὀρθῶς σοι παιδείας
πέρι καὶ τὰ νῦν εἰρησθαι δοκεῖ.

αγαπούν αυτά που πρέπει ν'
αγαπούν, αυτό ακριβῶς
απομονώνοντας με τη λογική και
ονομάζοντάς το παιδεία, σωστά θα
το ονόμαζες έτσι, κατὰ τη δική μου
γνώμη τουλάχιστον.

ΚΛ. Εἴμεθα της γνώμης, αγαπητέ μου, ὅτι
καὶ ὅσα εἶπες πριν καὶ ὅσα εἶπες
τώρα για την παιδεία, σωστά εἶναι.

Πλάτων, Νόμοι, 653 a-c. (Μετάφραση: Κων. Φίλιππας)

Κείμενο 10ο: Η αρετή σε ζώα και πράγματα

Σκόπει δὴ, ἔφη.
Σκοπῶ, ἦν δ' ἐγώ. καί μοι λέγε
δοκεῖ τί σοι εἶναι ἵππου ἔργον;
Ἔμοιγε.
Ἄρ' οὖν τοῦτο ἂν θείης καὶ ἵππου
καὶ ἄλλου ὄτουοῦν ἔργον, ὃ ἂν ἦ
μόνῳ ἐκείνῳ ποιῆ τις ἢ ἄριστα;
Οὐ μανθάνω, ἔφη.
Ἄλλ' ὦδε ἔσθ' ὅτῳ ἂν ἄλλῳ ἴδοις ἢ
ὄφθαλμοῖς;
Οὐ δηῖτα.
Τί δέ; ἀκούσαις ἄλλῳ ἢ ὠσίν;
Οὐδαμῶς.
Οὐκοῦν δικαίως [ἂν] ταῦτα τούτων
φαιμέν ἔργα εἶναι;
Πάνυ γε.
Τί δέ; μαχαίρα ἂν ἀμπέλου κλῆμα
ἀποτέμοις καὶ σμίλη καὶ ἄλλοις
πολλοῖς;
Πῶς γὰρ οὔ;
Ἄλλ' οὐδενί γ' ἂν οἶμαι οὔτῳ καλῶς
ὥς δρεπάνῳ τῷ ἐπὶ τούτῳ
ἐργασθέντι.
Ἄληθῆ.
Ἄρ' οὖν τοῦτο τούτου ἔργον θήσομεν;
Θήσομεν μὲν οὔν.
Νῦν δὴ οἶμαι ἄμεινον ἂν μάθοις ὃ
ἄρτι ἠρώτων, πυνθανόμενος εἰ οὐ
τοῦτο ἐκάστου εἶη ἔργον ὃ ἂν ἦ
μόνον τι ἢ κάλλιστα τῶν ἄλλων
ἀπεργάζηται.
Ἄλλά, ἔφη, μανθάνω τε καί μοι δοκεῖ
τοῦτο ἐκάστου πράγματος ἔργον
εἶναι.

Εξέτασέ το λοιπόν, μου εἶπε.
Αὐτό κάνω τώρα· παραδέχεσαι, σε ρωτῶ,
πως το ἄλογο ἔχει μια κάποια ωρισμένη
δουλειά;
Ἐχει.
Και παραδέχεσαι πως δουλειά του
αλόγου, ἢ και ὀποιοῦ ἄλλου ζώου, εἶναι
εκείνο που θα μπορούσε ἀπό το ἄλογο
μονάχα να εκτελεστή ἢ τουλάχιστο
μονάχ' ἀπ' αὐτό πιο καλά;
Δε σε καταλαβαίνω.
Να, παραδείγματος χάρι· μπορείς να δης
αλλιῶς παρὰ με τα μάτια;
Δε μπορῶ βέβαια.
Και να ακούσης με τίποτε ἄλλο παρὰ με
τ' αὐτιά σου;
Οὔτε.
Ὡστε μπορούμε να πούμε με το δίκιο μας,
πως αὐτό εἶναι ἡ δουλειά των.
Μάλιστα.
Θα μπορούσες τώρα να κλαδέψης ἕνα
κλήμα μ' ἕνα μαχαίρι, ἢ μ' ἕνα σμιλᾶρι, ἢ
με πολλά ἄλλα τέτοια εργαλεῖα;
Και πῶς ὄχι;
Ἀλλά με κανένα ἄλλο, νομίζω, δε θα
τόκανες τόσο καλά, ὅσο μ' εκείνο το
δρεπάνι που εἶναι κατασκευασμένο
επίτηδες γι' αὐτό το σκοπό.
Εἶναι ἀλήθεια αὐτό που λες.
Δε θα πούμε λοιπόν, πως αὐτή εἶναι ἡ
αποκλειστική του δουλειά;
Βέβαια, θα το πούμε.
Τώρα λοιπόν υποθέτω, θα κατάλαβες
καλύτερα εκείνο που σε ρώτησα πριν: αν
δηλαδή κάθε πράγμα δεν ἔχει δουλειά
του εκείνο, που ἢ αὐτό μονάχα μπορεί να
κάμη, ἢ τουλάχιστο καλύτερα ἀπό κάθε
ἄλλο.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ. οὐκοῦν καὶ ἀρετὴ
δοκεῖ τοῦτο σοι εἶναι ἐκάστω ᾧπερ
καὶ ἔργον τι προστέτακται; ἴωμεν δὲ
ἐπὶ τὰ αὐτὰ πάλιν ὀφθαλμῶν,
φαμέν, ἔστι τι ἔργον;

Ἔστιν.

Καὶ ἀρετή.

Τί δέ; ὧτων ἦν τι ἔργον;

Ναί.

Οὐκοῦν καὶ ἀρετή;

Καὶ ἀρετή.

Τί δέ πάντων πέρι τῶν ἄλλων; οὐχ
οὔτω;

Οὔτω.

Ἔχε δὴ ἄρ' ἂν ποτε ὄμματα τὸ
αὐτῶν ἔργον καλῶς ἀπεργάσαιντο
μὴ ἔχοντα τὴν αὐτῶν οἰκειάν ἀρετήν,
ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἀρετῆς κακίαν;

Καὶ πῶς ἂν; ἔφη τυφλότητα γὰρ
ἴσως λέγεις ἀντὶ τῆς ὄψεως.

Ἦτις, ἦν δ' ἐγώ, αὐτῶν ἢ ἀρετῆ οὐ
γὰρ πω τοῦτο ἐρωτῶ, ἀλλ' εἰ τῆ
οἰκεία μὲν ἀρετῆ τὸ αὐτῶν ἔργον εὖ
ἐργάσεται τὰ ἐργαζόμενα, κακία δὲ
κακῶς.

Ἀληθές, ἔφη, τοῦτό γε λέγεις.

Οὐκοῦν καὶ ὧτα στερόμενα τῆς
αὐτῶν ἀρετῆς κακῶς τὸ αὐτῶν ἔργον
ἀπεργάσεται;

Πάνυ γε.

Μα ναι, τώρα σε καταλαβαίνω, κι αυτό
παραδέχομαι πως έχει δουλειά του το
κάθε πράγμα.

Πολύ καλά· παραδέχεσαι λοιπόν ακόμη,
πως για κάθε πράγμα, που του έχει
ανατεθή μια ωρισμένη λειτουργία να
εκτελή, θα πούμε πως έχει μιαν αρετή
ὅπως διόλου δική του; Κι ας
ξαναγυρίσουμε στα ίδια παραδείγματα:
εἶπαμε, πως τα μάτια ἔχουν μιαν
ωρισμένη λειτουργία· ἔχουν λοιπόν και
μιαν αρετή, που εἶναι αποκλειστικῶς δική
των;

Ἔχουν.

Επίσης και τ' αυτιά;

Και αυτά.

Και ὅλα τα πράγματα κατὰ τον ἴδιο
τρόπο;

Μάλιστα.

Στάσου τώρα μια στιγμή· θα μπορούσαν
ποτέ τα μάτια να εκτελέσουν καλά τη
δουλειά των, αν δεν είχαν την αρετή, που
εἶναι αποκλειστικῶς δική των, ἀλλὰ την
αντίθετη κακία;

Και πῶς θα ἦταν δυνατό; εννοεῖς δηλαδή,
αν είχαν τάχα τυφλότητα, ἀντὶ την
ικανότητα που ἔχουν να βλέπουν.

Οποιαδήποτε κι αν εἶναι ἡ αρετή των
γιατί δεν εἶναι αυτό, που θέλω να μάθω,
ἀλλὰ, αν ἓνα πράγμα εκτελή καλὰ τη
δουλειά του με την αποκλειστικὴ αρετή
που ἔχει, και κακὰ με την αντίθετη κακία.

Ἔτσι εἶναι βέβαια, ὅπως το λες.

Λοιπὸν και τ' αυτιά, αν στερηθοῦν την
αποκλειστικὴ των αρετή, δε θα κάμουν
κακὰ τη δουλειά που ἔχουν να κάμουν;

Πραγματικῶς, ναι.

Πλάτων, *Πολιτεία*, 352 d - 353 e. (Μετάφραση: I. Ν. Γρυπάρης)

Κείμενο 11ο: Ο «σπουδαίος» τεχνίτης και ο «σπουδαίος» άνδρας

Εἰ δ' ἔστιν ἔργον ἀνθρώπου ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου, τὸ δ' αὐτὸ φαμεν ἔργον εἶναι τῷ γένει τοῦδε καὶ τοῦδε σπουδαίου, ὥσπερ κιθαριστοῦ καὶ σπουδαίου κιθαριστοῦ, καὶ ἀπλῶς δὴ τοῦτ' ἐπὶ πάντων, προστιθεμένης τῆς κατ' ἀρετὴν ὑπεροχῆς πρὸς τὸ ἔργον (κιθαριστοῦ μὲν γὰρ τὸ κιθαρίζειν, σπουδαίου δὲ τὸ εὔ). εἰ δ' οὕτως, ἀνθρώπου δὲ τίθεμεν ἔργον ζωήν τινα, ταύτην δὲ ψυχῆς ἐνέργειαν καὶ πράξεις μετὰ λόγου, σπουδαίου δὲ ἀνδρὸς εὔ ταῦτα καὶ καλῶς, ἕκαστον δὲ εὔ κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀποτελεῖται εἰ δὴ οὕτω, τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθὸν ψυχῆς ἐνέργεια γίνεται κατ' ἀρετὴν, εἰ δὲ πλείους αἱ ἀρεταί, κατὰ τὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην.

Από το ότι γνώρισμα του ανθρώπου είναι η ενέργεια της ψυχῆς σε πλήρη ή μερική συμφωνία με τη νόηση κι αν παραδεχθούμε ότι η λειτουργία αυτή ανήκει στη φύση του ηθικού ανθρώπου καθώς όταν μιλούμε για ένα κοινό και για ένα ἔξοχο κιθαριστή και για όλα αυτά τα πράγματα σύντομα, λαμβάνοντας υπ' όψιν την υπεροχή που σύμφωνα με την ικανότητα αναδεικνύει την πράξη (εφόσον ἔργο κάθε κιθαριστή είναι να παίζει κιθάρα, αλλά του ἔξοχου κιθαριστή είναι να παίζει θαυμάσια), θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι γνώρισμα του ανθρώπου είναι ένα εἶδος ζωῆς, και ότι το εἶδος αυτό είναι η ενέργεια της ψυχῆς, που συνοδεύεται από λογικές πράξεις, καθώς και ότι στον τέλειο ἄνθρωπο τα πάντα εκτελούνται σύμφωνα με το καλὸ και το ωραίο, αφού η καθεμιά από τις πράξεις αυτές επιτελεῖται σύμφωνα με την ἀρετὴ που είναι κτήμα του. Σύμφωνα με τα παραπάνω το ἀνθρώπινο ἀγαθὸ συνίσταται στην ἐνέργεια της ψυχῆς σύμφωνα με την ἀνθρώπινη ἀρετὴ, και στην περίπτωση που υπάρχουν πολλές ἀρετές, σύμφωνα με την καλύτερη και την τελειότερη.

Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια*, 1098 a 6 - 20. (Μετάφραση: Β. Μοσχόβης).